

Stig Hjarvard (red.):
Northern Lights, vol. 6, *The Mediatization of Religion*.
Bristol: Intellect 2008

I 2005 etablerede Stig Hjarvard sammen med nordiske kolleger netværket *The Nordic Research Network on the Mediatization of Religion and Culture* (forkortet MRC), som siden starten har afholdt en række primært nordiske forskerseminarer med fokus på forskellige aspekter af mediatiseringen af religion og kultur. Nærværende temanummer af *Northern Lights* er en række omskrevne papers fra flere af disse seminarer, primært *Enchantment, Popular Culture and Mediated Experience*, april 2007. Som alle sådanne temanumre (og temakonferencer) stikker bidragene i et væld af konkrete retninger – det giver en bredde i mængden af temaer, teorier, refleksioner og perspektiver på feltet. Men en samling af tematikker og felter til slut havde være fantastisk – for de særligt interesserede.

Hjarvard selv lægger ud i bidraget "The Mediatization of religion. A theory of the media as agents of religious change" med at sætte scenen ved at præsentere sin teori om hvordan medier er drivkræfter i religiøse forandringsprocesser. Dette bidrag er det mest teoretisk ambitiøse og det bidrag, der i væsentligst omfang taler om religion og medier som sådan, hvorimod de fleste andre (måske med undtagelse af Lynn Schofield Clark, "Religion, philosophy, and convergence culture online: ABC's Lost as a study of the processes of mediatization", som gennemgående forholder sin analyse til mediatiseringsbegrebet), er detailstudier af forskellige udvalgte mediatiserings- eller re-fortryllingsprocesser på helt konkrete materialer og felter. Dette gælder Graham Murdock, "Re-enchantment and the popular imagination: fate, magic and purity" (en undersøgelse af fortryllingens aktuelle former); Torben Grodal, "Born again heathenism – enchanted worlds on film" (kognitiv analyse af fortryllingen på film); Casper Tybjerg, "Forms of the intangible: Carl Th. Dreyer and the concept of 'trancendental style'" (om det religiøse i Dreyers film); Ryan S. Hornbeck & Justin L. Barrett, "Virtual reality as a 'spiritual' experience: a perspective from the cognitive science of religion" (en kognitiv undersøgelse af ligheder mellem religiøse og Second Life verdener); Line Nybro Petersen, "Understanding Superpowers in contemporary television fiction" (om superhelte i blandt andet tv serien *Buffy Vampyr Dræberen* og *Heroes*); Christopher Partridge, "The occultural significance of *The Da Vinci Code*" (en undersøgelse af *Da Vinci Mysteriet* indenfor en moderne okkult vestlig tradition); Helle Kannik Hastrup, "One enchanted evening – the Academy Awards as a mediated ritual within celebrity culture" (Oscar showet som medieritual); Ehab Galal, "Magic spells and recitation contests: the Quran as entertainment on Arab satellite television" (mediatisering og islam) og endelig Lars-Martin Sørensen, "Animated anamism – the global ways of Japan's national spirits" (brugen af religion og nationalisme i japansk film). Tilbage til Hjarvards bidrag som jeg tillader mig at dvæle ved som det eneste. Dog med et afsluttende udblik:

Kernen i Hjarvards teori er mediatiseringsbegrebet (*mediatization*), som "designates the proces through which core elements of a social or cultural activity (for example, politics, teaching, religion an so on) assume media form. As a consequence, the activity is, to a greater or lesser degree, performed through interaction with a medium, and the symbolic content and the structure of the social

and cultural activity are influenced by media environments and a media logic, upon which they gradually become more dependent" (p. 13). Hjarvard pointerer, at mediatisering er et moderne vestligt fænomen, som hører til i samfund, hvor medierne er blevet uafhængige institutioner (p. 11). Denne afgrænsning er for så vidt slet ikke nødvendig, hvis vi taler om *medier*, idet menneskers religion og kultur til alle tider i alle kulturer helt grundlæggende udvikles, præges, formes af den materialitet, kommunikationsteknologier og fysiske omverden, som mennesket lever i, hvad enten vi taler regnskovsindianere på Borneo eller moderne skandinaver. Hvis vi taler om *massemedier* er det måske noget andet. Måske, fordi Hjarvard ikke egentlig argumenterer for denne afgrænsning, men blot bestemmer den. Og måske det overordnet kunne være interessant at udvide begrebets kontekst? Han argumenterer til gengæld for, at medierne stimulerer og former den religiøse fantasi indenfor populærkulturens forskellige genrer og peger på, at medierne i betydningen *kulturelt miljø* har overtaget mange af de sociale funktioner, som institutionaliseret religion tidligere har haft (fællesskab, åndelige og moralske spørgsmål), men i forhold til hvad? kunne man spørge. Og hvilken religiøs fantasi? Hos hvem? I forbindelse med hvad? Der kan argumenteres for, at man må skelne mellem en religiøs stimulation og en sekulær eller hverdagslig *brug* af religiøse elementer i det populære kulturelle felt, og nødvendigheden af denne skelnen ser jeg netop accentureret, når jeg læser Hjarvards og de øvrige bidrag.

Hjarvard introducerer begrebet *banal religion* (inspireret af Billigs "banal nationalisme", 1995), som, selvom man skulle tro det ud fra ordet banal, ikke er en mindre vigtig eller kompleks eller væsentlig form for religion (anfører Hjarvard p. 15), men som er problematisk, fordi det i bund og grund er en desavouerende term. Samtidig er det uklart, hvad det er for et religionsbegreb, Hjarvard (og flere af de øvrige forfattere) egentlig opererer med. Er religion fx det samme som den spiritualitet, han også gennemgående taler om, eller er der forskelle og hvilke? New age-forskere som Heelas (2005) har jo argumenteret for en skelnen mellem religion og spiritualitet, men giver en sådan skelnen overhovedet mening? Under alle omstændigheder er en definition af religion (eller spiritualitet, hvis det er det, han ender med at ville bruge) simpelthen nødvendig for at kunne være præcis i distinktionen mellem forskellige former for brug af religion i populærkulturen. Det løser sig nemlig heller ikke gennem diskussionen af re-fortryllingsbegrebet (i forlængelse af Gilhus & Mikaelsson, 1998): Hvis kulturen er re-fortryllet – hvordan giver dette sig så udslag i hvilke sammenhænge og med hvilke brugskontekster og aktører? Endelig bliver det ikke klarere gennem opsummeringen af den omtalte surveyundersøgelses resultater, da manglen på distinktioner er gennemgående i den måde, der spørges i denne.

Det havde naturligt været helt fantastisk, om alle bidragene havde inddraget Hjarvards teoretiske refleksioner i egne analyser for at få undersøgt hvor – og hvor ikke – disse teoretiske elementer er anvendelige, og hvor de kunne trænge til en kærlig hånd. På samme vis havde det optimeret bogen som sådan, hvis Hjarvard havde optrådt med et opsummerende, perspektiverende og samlende bidrag til slut. At dette redaktionelt set ofte er tidskrævende ud over det mulige er en anden sag, men det havde gjort bogens udsagn og bidrag (endnu mere) vedkommende og havde muligvis gjort en samlet udgangsartikel, som samlede op på næste heat af denne teoretiske og analytiske færd. Det fortjener feltet. Derfor til slut en stille opfordring til Hjarvard og de øvrige bidragsydere

om at videreudvikle begrebsapparatet sammen og hver for sig og især indenfor en vis tværfaglighed af faglige horisonter, som kan have væsentlige teoretiske og analytiske perspektiver at bidrage med.

*Dorthe Refslund Christensen, lektor, ph.d.,
Nordisk Institut, Aarhus Universitet*